

тельной работы с целью формирования собственной ИТ-компетентности в пределах знаний, умений и навыков, приобретенных во время изучения ДЕП.

Определены модели консультативной деятельности, которые реализуются во время формирования ИТ-компетентности будущих врачей и провизоров в пределах их самостоятельного изучения ДЕП.

Акцентируется внимание на использовании учебно-методических комплексов (силабусов) во время обучения ДЕП будущих специалистов при условии формирования их ИТ-компетентности в процессе осуществления самостоятельной работы.

Выяснена значимость учебных пособий, как средства реализации педагогических инноваций во время формирования ИТ-компетентности будущих врачей и провизоров в процессе обучения ДЕП.

Ключевые слова: деловая игра, консультирование, метод портфолио, модерирование, учебные контракты, учебно-методический комплекс (силабус), учебные пособия, педагогические инновации, внеучебное приобретение знаний, ресурсно-ориентированное обучение, самостоятельная работа, тьюторство.

Стаття надійшла до редколегії 20.12.2016

УДК 172.3

ОЛЕНА ДРОЗД

м. Миколаїв

elenad1208@mail.ru

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОЛІЕТНІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано зміст поняття «етнокультурний компонент» як засобу підвищення виховного потенціалу поліетнічного середовища. Виокремлено п'ять моделей введення етнокультурного компонента до змісту освіти: міжпредметну, модульну, монопредметну, комплексну та доповнюючу. Механізмом підвищення виховного потенціалу поліетнічного середовища визначено співробітництво вихованців гуртків та їхніх керівників, у якому головним технологічним моментом виступила їхня спільна діяльність.

Ключові слова: етнокультурний компонент, етнокультурна компетентність, толерантність, поліетнічне середовище, полікультурність, виховний потенціал.

Формування «європейської свідомості» в умовах євроінтеграції передбачає, що житель того чи іншого регіону має усвідомлювати себе не тільки німцем, французом, англійцем або українцем, а, перш за все, європейцем, якого пов'язує спільність західноєвропейської цивілізації з наявними в ній унікальними рисами, що склалися в результаті спільного культурного розвитку і взаємодії народів. Тому підростаюче покоління має бути виховане за принципом «подвійної лояльності», відповідно до якого, як запевняє Б. Вульфсон, необхідно ставитися позитивно не тільки до культурних, національних та історичних особливостей своєї країни, але й займати позицію толерантності, поваги, взаєморозуміння з представниками іншої культурної традиції

[8, 63]. У поліетнічному середовищі, де визнається рівноцінність усіх етнічних і соціальних груп, недопустимою є дискримінація людей за релігійними, статевими, майновими, національними чи віковими ознаками.

У статті 11 Конституції України зазначено, що «державою сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України» [4]. І все-таки в багатонаціональних учнівських колективах іноді виникають конфлікти за національною ознакою. Як правило, причина криється у впливі родинних стереотипів, сучасного соціуму, а саме «ефекту юрби», засобів масової інформації, Інтернету.

Ці явища розвиваються в умовах відсутності цілеспрямованої виховної роботи щодо їхнього попередження та уникнення. У результаті діти, які відчули на собі дискримінацію, по-різному реагують і поводяться. Іноді вони можуть активно протистояти насмішкам, застосовуючи силу чи образ у відповідь. Деякі мовчки зносять знущання та критику, стають замкненими, відстороненими. Ті учні, які погано володіють мовою, якою викладаються шкільні предмети, мають труднощі в спілкуванні з однолітками, а це перешкоджає взаємодії з іншими членами багатонаціонального колективу. Такі діти, зазвичай, мають занижену самооцінку, відчувають національну меншовартість, замикаються в собі. Як зазначає Я. Береговий, для подолання подібних явищ у суспільстві необхідно одночасно створити такий устрій, спосіб людського життя, таке середовище, де б толерантність цілковито панувала, не допускаючи спалахів індивідуальної та колективної агресії, жорстокості, насильства [1, 8].

Стан полікультурного простору регіону має педагогічне значення, а це вимагає його системного вивчення. У зв'язку з цим ми намагалися так організувати діяльність навчального закладу, щоб у різних полікультурних умовах він залишався освітнім середовищем, яке забезпечує фізичний, соціальний і духовний розвиток учнів. Це середовище – динамічне, відкрите для впливів і змін, тобто це взаємодія між тими, хто формує це середовище, і тими, хто прямо чи опосередковано організовує цю взаємодію в цілісному процесі формування особистості учня. Таким чином, ми ставили за мету підсилення впливу позитивних сторін народної, національної культури, зокрема етносу, на поведінку та формування особистості, виховання в неї любові до Батьківщини, національної самосвідомості, поваги до культурної спадщини свого народу та до людей інших національностей, інтернаціоналізму, милосердя, людяності, чуйності.

У цьому контексті особливого значення набуло підвищення виховного потенціалу поліетнічного середовища, що передбачало взаємовплив культур, взаємодопомогу, взаємну відповідальність, бажання разом долати труднощі. Ця умова також означає, що в гуртках і ансамблях домінувало творче начало,

при цьому творчість розглядалася як універсальний критерій оцінки особистості та стосунків у колективі. Звісно, у кожного з нас виникають образи, асоціації, кольорова візуалізація, музичне звучання, руховий ритм, коли ми уявляємо представника тієї чи іншої національності. Розуміння різних етносів на символічному та знаковому рівнях розкриває нові можливості для прийняття «іншого» як норми життя у світі реальності [5, 65]. У цьому контексті Ч. Айтматов писав: «Сьогодні ми в одному човні, а за бортом – космічна безмежність» [7, 96]. Усі люди плачуть однаково, сміються однаково, але грають у різні ігри, слухають різну народну музику. Чому ж не використовувати цю відмінність із користю, тобто з позицій гуманізму та плюралізму?

Ідею використання виховного потенціалу середовища, «педагогізації середовища» з метою виховання гармонійної особистості, її позитивної соціалізації, індивідуалізації та інкультурації особистості обґрунтовано й реалізовано С. Шацьким у діяльності Першої дослідної станції – Щолківської колонії з трудовим та художнім вихованням і дитячим самоуправлінням [9, 72].

Ми зробили спробу в уже існуючих сприятливих умовах підвищити виховний потенціал поліетнічного середовища, щоб навчити учнів поважати інші культури, глибше усвідомлювати своє коріння, визначати власне місце в соціумі, розвивати уявлення про багатогранну картину світу, швидше адаптуватися до мінливих умов життя. Таким чином, поліетнічне середовище було використане як джерело низки цінностей (етнічних, національних, загальнолюдських) та як умова їхнього формування.

Під підвищенням виховного потенціалу поліетнічного середовища ми вбачали систему дій педагога, спрямованих на формування толерантності підлітків у позашкільному навчальному закладі, розпочинаючи зі знайомства учнів із культурою народів світу, через творчу активність учнів і до освоєння вихованнями традицій, обрядів, побутових особливостей різних народів, представниками яких є самі учні. Механізмом підвищення виховного потенціалу поліетнічного середовища стало співробітництво вихованців гуртків та їхніх

керівників, у якому головним технологічним моментом виступила їхня спільна діяльність. При цьому важливо було сформувати в учнів різноманітні форми адекватних поведінкових реакцій на дії партнерів у спілкуванні, бо саме неадекватність, невиразність цих реакцій найчастіше стає причиною виникнення конфліктів між людьми. Емоційну чуйність, співпереживання, спрямовані на представників інших національностей та народів, визначаємо як етнопатію [2, 63].

Слід зазначити, що підвищення виховного потенціалу поліетнічного середовища має тісний зв'язок із національним менталітетом, який формується протягом століть і відображає специфіку життя того чи іншого народу, нації, їхні традиції, національно-етнічні особливості, віросповідання тощо. Проте, незважаючи на різноманітність людських спільнот, існують деякі загальні для всіх цінності. Саме ці інваріантні цінності використовувалися в процесі формування толерантності учнів у позашкільному навчальному закладі. Основними ознаками поліетнічного колективу позашкільного навчального закладу як об'єкта управління є активність міжетнічного спілкування та його постійний розвиток, що спричиняється необхідністю міжкультурного діалогу; наявність певних труднощів у спілкуванні членів колективу (мовний бар'єр і культурний бар'єр); консолідація учнів за національною приналежністю; можливість розширення взаємодії із представниками інших етносів і культур. Очевидно, ці особливості можуть мати як позитивний, так і негативний характер, адже багатонаціональний склад учнів у будь-якому навчальному закладі накладає відбиток на соціальний та матеріальний компоненти виховної системи такої освітньої установи. Соціальний компонент – це вихованці, учні та слухачі позашкільних навчальних закладів із їхніми задатками, здібностями, талантами й потребами; психологічна атмосфера; стратегія розвитку установи. Специфіка соціального компонента поліетнічного середовища позашкільного закладу полягає в необхідності:

- урахування національно-психологічних особливостей суб'єктів освіти та виховання й міжетнічних стосунків у багатонаціональному колективі;

- уведення етнокультурного компонента до змісту освіти з метою залучення дітей до рідної культури й пізнання культури інших народів;
- проведення заходів, спрямованих на задоволення потреб у повазі та визнанні національної самобутності й культурних цінностей;
- організація практичного навчання, орієнтованого на подолання труднощів і комунікативних бар'єрів у взаємодії з членами різних етнічних общин, підвищення міжкультурної сензитивності;
- запобігання фактів дискримінації за національними ознаками;
- надання вихованцям рівних можливостей для участі в активі групи;
- згуртування, співробітництво шляхом спільної участі в різних видах творчої діяльності.

Матеріальний компонент спрямований на задоволення та розвиток пізнавальних потреб учнів і розвиток їхнього творчого потенціалу в сфері етнокультурних інтересів. Він передбачає:

- створення краєзнавчих і етнографічних музеїв, виставок і «куточків»;
- функціонування гуртків, клубів, секцій, діяльність яких містить етнічний аспект (гуртки народних промыслів, декоративно-ужиткового мистецтва, народного танцю тощо);
- наявність у бібліотеках достатньої кількості інформаційно-пізнавального матеріалу етнокультурної спрямованості;
- насичення та оснащення середовища позашкільного закладу символічними артефактами етнокультурної спрямованості [10, 36].

Як уже нами зазначалося, проблема національного виховання є доволі складною, тому для підвищення виховного потенціалу поліетнічного середовища в позашкільному навчальному закладі ми намагалися, не актуалізуючи національні відмінності, зберегти національну самобутність настільки делікатно, щоб жоден представник тієї чи іншої нації в процесі саморозкриття, не відчув національну меншовартість або маргінальність.

Підвищити виховний потенціал поліетнічного середовища в позашкільному закладі стало можливим завдяки:

1. Зверненню педагогів до ціннісного аспекту знань учнів про різні культури

- в контексті змісту того або іншого гуртка;
2. Використанню інтерактивних методів у поєднанні з етнокультурним компонентом;
  3. Екскурсійній і туристсько-краєзнавчій діяльності;
  4. Залученню представників національних товариств до спільної діяльності;
  5. Заохоченню учнів іноетнічних груп до самопрезентації своєї нації;
  6. Формуванню позитивних емоцій та переконань щодо Батьківщини;
  7. Використанню прикладів видатних історичних постатей різних народів;
  8. Застосуванню прийомів і методів арт-терапії, музики, демонстрації художніх і документальних фільмів, фотографій, малюнків.

На етнокультурні особливості в освітньому процесі позашкільного навчального закладу ми зважали не лише тому, що в них сконцентрований досвід, зберігаються досягнення та моральне здоров'я народу, але й тому, що в них закладено витoki та коріння етносу, які багато в чому пояснюють учинки й поведінку людей у різних ситуаціях. Знання історії, традицій і психологічних характеристик народів, які спільно проживають, допомагало приймати, за необхідності, правильні рішення для зняття міжнаціональної напруги, розвитку міжкультурних зв'язків, збереження етнічних культур [8, 30].

Прикладом можуть слугувати навчально-виховні можливості гуртків, ансамблів, творчих студій, що спрямовані на оволодіння вихованцями основами народної культури та мистецтва, народних ремесел (гуртки народної вишивки, гончарства, писанкарства, різьблення по дереву, народної пісні, народного танцю та ін.). Етнокультурний компонент наскрізно проходить у змісті навчальних програм художньо-естетичного, туристсько-краєзнавчого, еколого-натуралістичного та інших напрямів позашкільної освіти, зумовлюючи появу нових акцентів у роботі позашкільних навчальних закладів (фестивалі національних мистецтв, виставки національної народної творчості, виставки та дегустація національних страв, проведення народних свят). Працюючи з учнями, керівники гуртків правомірно зверталися до народних тради-

цій, адже це сприяло взаємопроникненню, взаємопізнанню культур, звичаїв і обрядів, впливало на розвиток особистості, формуючи повагу до представників іншої національності, етнокультурну компетентність [6, 15].

Етнокультурна компетентність – це власність особистості, що виражається в наявності сукупності об'єктивних уявлень і знань про ту чи іншу етнічну культуру та реалізується через уміння, навички та моделі поведінки, що сприяють ефективному міжетнічному взаєморозумінню та взаємодії [10, 123].

Виявлено, що першу сходинку формування етнокультурної компетентності дитина проходить ще в дошкільному та молодшому шкільному віці (5–10 років), другу – в підлітковому дитинстві (11–15 років) і третю – в юнацькому віці (15–18 років). При цьому варто наголосити на тому, що ці сходинки досягнення учнями високого рівня етнокультурної компетентності відображають загальний напрям послідовного збагачення дітей знаннями, уміннями та навичками, що сприяють ефективній міжособистісній та міжетнічній взаємодії та взаєморозумінню. Отже, спочатку дитина досягає сходинки грамотності, а вже потім – освіченості. Крім того, ми зважали на те, що формування етнокультурної компетентності не закінчується разом із завершенням навчання в школі чи позашкільному закладі, а продовжується протягом усього життя людини.

Фахівці в галузі полікультурної освіти базовим предметом вважають культуру, яку визначають як стиль життя, набір народних традицій, побутових звичок, релігійних, моральних і естетичних цінностей, етнічних, родових орієнтацій, мовних і мовленнєвих особливостей людей [3, 43]. Зміст, закріплення та розвиток національних традицій, народного педагогічного досвіду, забезпечення їхнього органічного поєднання вимагає принципово нових підходів, тобто докорінної зміни самих методів і змісту роботи в поліетнічному середовищі позашкільного навчального закладу, в основу яких закладено етнокультурний компонент.

Аналіз нормативних документів, а також вивчення здобутків теорії і практики освіти дозволили нам виокремити п'ять моделей введення етнокультурного компонента до

змісту освіти: міжпредметну, модульну, монопредметну, комплексну та доповнюючу. Ми інтерпретували визначені В. Гуровим і Б. Вульфівим моделі виключно до позашкільної освіти:

Міжпредметна модель уводить до змісту позашкільної освіти етнокультурний компонент шляхом рівномірного розподілу відповідного матеріалу по усіх гуртках, незалежно від напрямку. Питання національної та регіональної своєрідності культури, соціально-економічні проблеми регіону розглядаються тут у контексті загального змісту.

Модульна модель етнокультурного компонента реалізується в позашкільних закладах за допомогою включення в програми гуртків, ансамблів і секцій спеціальних тем (модулів, блоків), які відбивають етнокультурну своєрідність регіону.

Монопредметна модель припускає поглиблене вивчення учнями етнічної культури, рідної мови, історії, географії регіону на заняттях туристсько-краєзнавчого, художньо-естетичного, військово-патріотичного та еколого-натуралістичного напрямів.

Комплексна модель реалізується у вигляді інтеграційних курсів, у яких окремі аспекти національної культури можуть бути представлені у взаємозв'язку історії та краєзнавства, української і рідної культури, екології, музики, літератури тощо.

Доповнююча модель представляє реалізацію етнокультурного компонента в ході проведення позашкільних заходів із залученням представників громадськості, преси, телебачення, національних товариств, діаспори [10, 127].

Отже, для підвищення виховного потенціалу поліетнічного середовища через його

наповнення етнокультурним компонентом існує чимало можливостей, однак при цьому оновлений зміст програм повинен відображати в навчальному матеріалі гуманістичні ідеї, ідеї свободи й толерантності; вказувати на унікальність етнічних, національних, самотутніх рис у культурах народів регіону і світу; розкривати в культурах народів спільні елементи традицій, які дозволяють жити в згоді, мирі та злагоді; залучати учнів до світової культури на основі демократизму, визнання рівних прав для всіх.

Список використаних джерел

1. Береговий Я. Педагогіка толерантності / Я. Береговий // Педагогіка толерантності. — 2003. — № 1. — С. 4—8.
2. Виховання толерантності та культури міжнародного спілкування у студентської молоді // Виховна робота зі студентською молоддю: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — Одеса, 2006. — С. 61—69.
3. Гукаленко О. В. Поликультурное образование: теория и практика: монография / О. В. Гукаленко. — Ростов на/Д.: РГПУ, 2003. — 512 с.
4. Конституція України: (Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України, 28 червня 1996 р.). — К.: Преса України, 1997 — 79 с.
5. Концепція позашкільної освіти та виховання // Освіта. — 1997. — 5 березня. — С. 3—4.
6. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. А. Малахов. — К.: Либідь, 2002. — 380 с.
7. Методика воспитательной работы / А. А. Привалов, А. М. Руденко. — Новочеркасск: ЮРГТУ, 2011. — 216 с. — Серия «Высшее образование».
8. Межкультурное взаимодействие субъектов образовательного процесса: учебное пособие. — Житомир: Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2007. — 352 с.
9. Оптимізація виховного потенціалу позашкільного навчального закладу: колективна монографія / [В. В. Вербицький, О. В. Литовченко, Л. І. Ковбасенко та ін.]; за ред. О. В. Литовченко. — К.: Педагогічна думка, 2012. — 192 с.
10. Формирование толерантной личности в полиэтнической образовательной среде: учебное пособие / [Гуров В. Н., Вульфів Б. З., Галяпина В. Н. и др]. — М., 2004. — 240 с.

OLENA DROZD
Mykolaiv

ETHNO-CULTURAL COMPONENT AS A MEANS OF IMPROVING THE EDUCATIONAL POTENTIAL OF THE MULTIETHNIC ENVIRONMENT

The article analyzes the concept of «ethno-cultural component» as a means of improving the educational potential of the multi-ethnic environment. Selected five models with the introduction of ethno-cultural component in the content of education: interdisciplinary, modular, monotremata, integrated and complementary. A mechanism for increasing the educational potential of the multiethnic environment defined by the cooperation of the pupils of the groups and their leaders in which the main technological time made their joint activities.

Key words: ethno-cultural component, ethno-cultural competence, tolerance, multi-ethnic environment, multiculturalism and educational potential.

ЕЛЕНА ДРОЗД
г. Николаев

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЙ КОМПОНЕНТ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПОЛИЭТНИЧЕСКОЙ СРЕДЫ

В статье проанализировано содержание понятия «этнокультурный компонент» как средства повышения воспитательного потенциала полиэтнической среды. Выделены пять моделей введения этнокультурного компонента в содержание образования: межпредметную, модульную, монопредметную, комплексную и дополняющую. Механизмом повышения воспитательного потенциала полиэтнической среды определено сотрудничество воспитанников кружков и их руководителей, в котором главным технологическим моментом выступила их совместная деятельность.

Ключевые слова: этнокультурный компонент, этнокультурная компетентность, толерантность, полиэтническая среда, поликультурность, воспитательный потенциал.

Статья надійшла до редколегії 04.12.2016

УДК 371.31

АЛЕКСАНДР КИРИЧЕНКО
г. Николаев
alankir23@ukr.net

НОВАЯ ДОКТРИНА УЧЕБНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЧЕТЫРНАДЦАТИУРОВНЕВОГО ОБЩЕСТВОВЕДЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПРИГЛАШЕНИЕ К ДИСКУССИИ

Рассмотрены предусловия и краткая хронология разработки новой доктрины учебного обеспечения четырнадцатиуровневого образования и науки и возможность развития данной доктрины в соответствующую концепцию обществоведческого образования и науки. Изложена сущность ретроспективного специального учебного курса, эталонного учебного курса, базисного специального курса и системы последипломных специальных учебных курсов определенной обществоведческой науки. Раскрыта сущность комплектации на основе базисного специального курса системы университетских специализированных учебных курсов, академических специальных учебных курсов и суммативных специальных учебных курсов по каждому из невузовских образовательно-квалификационных уровней.

Ключевые слова: ретроспективный специальный учебный курс, эталонный учебный курс, базисный специальный курс, система последипломных специальных учебных курсов.

Предложенная А. А. Кириченко и Ю. А. Ланцедовой новая доктрина бесплатного и доступного четырнадцатиуровневого юридического образования и науки [3, 108–115 и др.] и проведение 09.12.2015 г. специальных Парламентских слушаний на тему «Правовое обеспечение реформы образования в Украине» [6] и 06.05.2016 г. в Николаевской области выездного заседания Комитета по вопросам науки и образования Верховной Рады Украины на тему «О работе органов государственной исполнительной власти и местного самоуправления для обеспечения функционирования и качества дошкольного, общего среднего, внешкольного, профессионально-технического,

высшего образования» [12, 117–118] обусловливает острую необходимость последовательной разработки в контексте требований ст. 1 и ст. 8 Конституции Украины [4] и принятой во исполнение этих конституционных норм Национальной программы правового образования населения [5] новой доктрины учебного обеспечения четырнадцатиуровневого юридического образования и науки.

В последнее время появился ряд публикаций А. С. Тунтулы, которая последовательно решала данную проблему в контексте юриспруденции, один из последних вариантов решения которой был в полной мере